

EKONOMİK PERSPEKTİFTEN TÜRKİYE-BAE NORMALLEŞMESİ

DR. RECEP YORULMAZ

Ekonomi Çalışmaları Direktörü **ORSAM**

“

İki devlet arasındaki ilişkiler Mısır'da Abdulfettah el-Sisi darbesi sonrası önemli bir gerilim yaşadı. 2015 yılı sonunda ikili ticaret sert bir düşüşle 6,6 milyar dolara kadar geriledi. Ancak 2016 yılında iki ülke Mısır konusundaki farklılıklarını sınırlamaya çalışırken, olası ortak çıkarlar üzerine inşa edilen ve ekonomik hesaplamaları ön planda tutan bir yaklaşım benimsedi.

”

Dokuz yılın ardından yeniden normalleşme adımları atan iki ülke, 2021 yılında en üst düzeyde görüşme kararı almıştı. Bu doğrultuda, ilk temas ağustos ayında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Ulusal Güvenlik Danışmanı Şeyh Tahnoon Bin Zayed el-Nahyan'ı kabul etmesiyle başladı. Bu görüşmede şekillenen normalleşme

süreci, 25 Kasım'da Cumhurbaşkanı Erdoğan ile BAE Velihaht Prensi Şeyh Muhammed bin Zayid el-Nahyan'ın Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde baş başa ve heyetler arası

görüşmeler yapmasıyla son hâlini almış oldu. Görüşmeler neticesinde iki ülke arasında on adet anlaşma imzalandı. Buna göre, Kara Paranın Aklanması ve Terörizmin Finans-

manının Önlenmesi Bağlamında Mali Bilgilerin Değişimine İlişkin, Abu Dabi Liman Şirketi ile Türkiye Varlık Fonu arasında, Abu Dabi Kalkınma Holding (ADQ) ile Türkiye Varlık Fonu arasında, Abu Dabi Kalkınma Holding ile Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi arasında, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile BAE Merkez Bankası arasında iş birliğine yönelik, Abu Dabi Menkul Kıymetler Borsası ile Borsa İstanbul arasında ve son olarak iki ülkenin gümrük ve çevre konularında iş birliğine dair mutabakat anlaşmaları imzalandı. Söz konusu anlaşmalar çerçevesinde

BAE, ADQ üzerinden Türkiye'deki yatırımlar için 10 milyar dolarlık bir yatırım fonu ayırdığını duyurdu. Görüşmenin yapıldığı günlerde kur kriziyle boğuşan Türkiye için geleceği açıklanan 10 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırımın can suyu olduğu yorumları yapılmaktadır. Ancak Türkiye ekonomisinin büyüklüğü göz önüne alındığında, böylesi bir rakamın ekonomiye katkısının sınırlı olacağı söylenebilecektir. Öyleyse iki ülke arasındaki normalleşmenin kısa vadede sınırlı da olsa ekonomik getirilerinin yanında, dolaylı olarak bölgesel meseleler üzerinden eko-

nomik kazanımlarını ve bölgesel politikalara etkisini iyi analiz etmek gerekmektedir. Böylece, gündemi meşgul eden, ezeli düşman olarak adlandırılan iki ülkenin nasıl olur da normalleşme politikası uyguladığı yönündeki eleştirilere de yanıt aranmış olacaktır.

İKİLİ EKONOMİK İLİŞKİLERİN SEYRİ

Türkiye ve BAE arasında 2001 yılında 445 milyon dolar olan ticaret hacmi 10 yıl içerisinde olumlu ilişkiler neticesinde 4 milyar dolara çıkmıştı. Böylece Abu Dabi, Türkiye'nin Körfez bölgesindeki bir numaralı ticari ortağı olmuştu. Yine aynı şekilde bahsi geçen dönem içerisinde kümülatif ticaret hacmi toplam 3,7 milyar dolara yükselen Abu Dabi yönetimi, Körfez'deki diğer ülkelere göre birinci sıraya yükselmişti. Ekonomik ilişkilerde ikili ticaret hacmi 2012 yılında toplam 11,8 milyar dolarla rekor seviyeye ulaşmıştı. Aynı dönemde Abu Dabi, Ankara ile bazı ciddi yatırımlar için müzakereler yürüterek Afşin-Elbistan mega projesinde linyit madenciliği ve elektrik üretimini içeren 12 milyar dolarlık bir anlaşmayı imzalamıştı. Ancak Abu Dabi daha sonra finansal öncelikleri öne sürerek anlaşmayı iptal etti. Bu iptal kararı ekonomik gerekçelerden çok Abu Dabi'nin Mısır'da demokratik olarak seçilen ilk cumhurbaşkanı olan Muhammed Mursi'ye karşı 2013 askeri darbesini desteklemesi nedeniyle ortaya çıkan siyasi bir mesaj olarak yorumlanmıştı.

İki devlet arasındaki ilişkiler Mısır'da Abdulfettah el-Sisi darbesi sonrası önemli bir gerilim yaşadı.

2015 yılı sonunda ikili ticaret sert bir düşüşle 6,6 milyar dolara kadar geriledi. Ancak 2016 yılında iki ülke Mısır konusundaki farklılıklarını sınırlamaya çalışırken, olası ortak çıkarlar üzerine inşa edilen ve ekonomik hesaplamaları ön planda tutan bir yaklaşım benimsedi. O sırada Cumhurbaşkanı Erdoğan, farklılıkların diplomatik yollarla çözülmesi çağrısında bulunurken, BAE'nin o zamanki dışişlerinden sorumlu Devlet Bakanı Enver Gargaş, Ankara ile olan anlaşmazlığın sona erdirilmesinin gerekliliğini ve Türk-Emirlik ilişkilerinin bölge için önemini teyit etmişti. Buna göre Türkiye ve BAE diplomatik kanallarını yeniden devreye soktu. BAE, Türkiye dışişleri bakanını 25 Nisan 2016'da Abu Dabi'yi ziyaret etmeye davet etti. Bu, bir Türk yetkilinin yaklaşık üç yıl sonra Körfez ülkesine yaptığı ilk ziyaretti. Ayrıca, Ankara'ya bir BAE büyükelçisi atandı ve BAE Dışişleri Bakanı Abdullah bin Zayed el-Nahyan, Türkiye'ye resmî bir ziyarette bulundu ve burada Cumhurbaşkanı Erdoğan ile bir araya geldi. Diğer bir ifadeyle, ikili ticaret yeniden artarak 2017'de tüm zamanların en yüksek seviyesi olan 14,7 milyar dolara ulaştı.

Ancak Türkiye ile BAE arasındaki yakınlaşma yine uzun sür(e)medi. 2017 Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) krizi ve Katar'ın Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn ve Mısır'dan oluşan dördü tarafından ablukaya alınması ikili ilişkileri yeniden kesintiye uğrattı. Kriz, iki ülke arasındaki kırılmalı ilişkilere ciddi şekilde zarar verdi ve normalleşme sürecini sona erdirdi. BAE'nin Washington Büyükelçisi Yousef el-Otaiba, 2017'de sızdırılan e-postalarından

birinde New York Times köşe yazarına, "Türkiye'nin veya Katar'ın bir akşam yemeği menüsü şekillendirmesi dışında bir ülkeyi şekillendirebilmelerini istemiyoruz" dediği belirtiliyordu.

“

2020'de ve KİK krizi sona ererken, Türkiye ile BAE arasındaki ikili ticaret 8,5 milyar dolar civarındaydı. Ticaret dengesi, 2,5 milyar dolarlık fazlayla Abu Dabi'ye doğru eğildi, bu da Ankara ile ticareti artırmak için hem alan hem de ilgi olduğu anlamına gelmektedir. Enver Gargaş'ın 2021'in başında Türkiye'ye yönelik olumlu açıklamalarının ardından, nisan ayında Ankara, Tugay Tuncer'i Türkiye'nin yeni BAE büyükelçisi olarak atadı ve böylece her iki ülkedeki üst düzey yetkililer arasında diplomatik etkileşimler başladı.

Ankara, Katar'ı ablukaya karşı savunmayı seçtikten sonra, Türkiye ile BAE arasındaki ikili ticaret 2018'de 14,7 milyar dolardan 8,4 milyar dolara keskin bir düşüş gösterdi. Libya'dan Irak, Suriye, Somali, Sudan ve Yemen'e kadar BAE, Türkiye'ye zarar vermek için elinden gelen her şeyi yaptı. İronik olarak, Abu Dabi ve medya kuruluşları Suudi Arabistan'ı Ankara ile karşı karşıya getirirken ve Suudileri Türkiye yapımı ürünleri boykot etmeye teşvik ederken, Abu Dabi düşük düzeyde de olsa Türkiye'ye yatırım yapmaya devam

etti. 2018'deki istisnalardan birinde Abu Dabi, Türkiye'nin beşinci büyük bankası Denizbank'ı 3,2 milyar dolara satın aldı.

2020'de ve KİK krizi sona ererken, Türkiye ile BAE arasındaki ikili ticaret 8,5 milyar dolar civarındaydı. Ticaret dengesi, 2,5 milyar dolarlık fazlayla Abu Dabi'ye doğru eğildi, bu da Ankara ile ticareti artırmak için hem alan hem de ilgi olduğu anlamına gelmektedir. Enver Gargaş'ın 2021'in başında Türkiye'ye yönelik olumlu açıklamalarının ardından, nisan ayında Ankara, Tugay Tuncer'i Türkiye'nin yeni BAE büyükelçisi olarak atadı ve böylece her iki ülkedeki üst düzey yetkililer arasında diplomatik etkileşimler başladı.

TÜRKİYE, KÖRFEZ VE ARAP YATIRIMLARI İÇİN DOĞRU TERCİH Mİ?

Türkiye ekonomisi büyüme göstergeleri açısından küresel sahnedeki emsallerinin çoğundan daha olumlu performans göstermektedir. Şu anda da Türkiye, başlıca üç temel hedefe özel önem vermektedir: İhracata yönelik üretim politikası, katma değerli sanayinin güçlendirilmesi ve ülkeye daha fazla Doğrudan Yabancı Yatırımın (DYY) çekilmesi. Bu nedenle de bu hedefleri karşılamak için istikrarlı, iyi bağlantılı ve açık bir pazar bölgesinin oluşturulması hedeflenmektedir. Diğer bir ifadeyle, Ankara son zamanlarda bu tür zorlukların üstesinden gelmeye odaklanarak BAE de dâhil olmak üzere Türkiye'nin diğer ülkelerdeki ekonomik çıkarlarını arttırmak için gerilimi azaltıcı ve siyasi anlaşmazlıklarını çözücü rol oynadığı

söylenbilir. Bu anlamda Ankara, özellikle Türkiye'nin dünya sahnesinde güçlü ekonomik rol üstlenmeyi hedeflediği Covid-19 salgını sonrası dönemde BAE ile ticaret ve yatırımların artmasını etkili bir adım olarak görmektedir.

BAE açınsındansa Türkiye'ye yönelik yatırım çalışmaları, ekonomisini petrol gelirlerinden uzaklaştırma çabalarını destekleyecektir. Bu açıdan bakıldığında, bölgenin en önemli ekonomisi olan Türkiye'ye yatırım kararı ekonomik mantık ve ticari hesaplardan kaynaklanmaktadır. Bu noktada Türkiye, kârlarını maksimize etmek isteyen yabancı yatırımcılar için büyük fırsatlar sunmaktadır. Özellikle, petrol dışı sektörlerle yönelmek suretiyle ekonomik çeşitliliklerini sağlamak isteyen körfez ülkeleri için geniş yelpazeli üretim kapasitesi ve iş gücüyle güçlü imkânlar sunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye hizmet sektöründeki engin tecrübesi ve iklim-coğrafya kaynaklı

doğal imkânlarıyla bu sektördeki yatırımlar için en gözde merkezlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

NORMALLEŞMENİN BÖLGESEL ETKİLERİ

Normalleşme süreci, doğrudan ekonomik etkilerinin yanında bir takım dolaylı ekonomik kazanımlar ve bölgesel avantajlar da sunmaktadır. Bölgedeki önemli rakiplerden olan iki ülkenin bölgesel konularındaki çatışmalara son vermesi her iki ülkenin de kazan kazan sürecine girmesine sebep olacaktır. Doğu Akdeniz'den Suriye'ye kadar pek çok alanda iki ülke arasındaki rekabetin yerini yapıcı diyaloga bırakma ihtimali Türkiye açısından önemli kazanımlara kapı arayabilir. Doğu Akdeniz ile başlamak gerekirse, BAE'nin ardından gelecek olası Mısır ve İsrail görüşmeleri bölgedeki gazın Avrupa'ya taşınması konusunda ibreyi Türkiye'ye döndürecek önemli bir hamle olacaktır. Hâlihazırda East-Med gibi

ölü doğmuş, gerçekleşme ihtimali düşük projelerden ziyade daha gerçekçi Türkiye yolunun kullanımının önü açılabilir. Libya'da büyük ve kesin bir başarı elde eden Türkiye, bu başarısını kalıcı ve sürdürülebilir bir zemine oturtabilmek için söz konusu normalleşme sürecini avantaja çevirebilir. Meşru Libya hükümetini devirmeye çalışan Halife Hafter tarafını baskı altına alacak adımlar atılmasının sağlanması Libya'da kalıcı çözümler üretmenin de önünü açacaktır.

Öte yandan BAE açısından konuya bakıldığında, tüm ekonomik gücüne rağmen askerî açıdan herhangi bir caydırıcılığı olmaması, özellikle ABD'nin bölgedeki etkisinin azaldığının hissedildiği bir dönemde, kendisini güçlü ortaklar bulmaya mecbur kılmaktadır. Yakın dönemde Irak, Suriye ve Afganistan örneklerinde görüldüğü gibi ABD'nin partnerlerini aniden bıraktığı bir konjonktürde, bölgesel bir aktör olarak kalabilmenin yolu hiç şüphesiz Türkiye gibi caydırıcı bir güce yakın olmaktan geçmektedir. Zira, diğer bölgesel rakibi İran ile her ne kadar normalleşme adımları atılmaya çalışılsa da İran'ın tutarsız dış politikalarına güvenmeleri mümkün gözükmemektedir. Sonuç itibarıyla kısa ve orta vadede, BAE-Türkiye ilişkilerinin normalleşme sürecine devam edeceği ve sürdürülebilir bir zemine kavuşabileceği öngörülmektedir. Uzun vadede bu ilişkilerin seyri kurulacak yeni yapının ne derece sürdürülebilir bir zemine oturtulduğuna bağlı olacaktır. Zira, geçmiş örneklere bakıldığında bölgesel her çıkar çatışmasının doğrudan ikili ticarete etki ettiği görülmektedir. ■